

Metodoloģiski ieteikumi skolēnu zinātniski pētniecisko darbu izstrādei latviešu valodniecībā

Temata izvēle

Pētnieciskā darba tematam jābūt aktuālam un ar praktisku ievirzi, lai darbs atspoguļotu gan skolēna praktiskās iemaņas lingvistisku parādību analīzē, gan arī apliecinātu prasmi orientēties aktuālajā teorētiskajā literatūrā. Nebūtu vēlams izvēlēties tematus, kas jau ir plaši analizēti un aprakstīti (piemēram, „*Poētismi Raiņa daiļradē*”). Skolēnu zinātniskajos darbos biežāk vērojama pievēršanās leksikai (personvārdu, toponīmu, iesauku, sarunvalodas vārdu analīze), tomēr izpētes vērtas ir arī citas valodas vienības, piemēram, morfēmas, vārdu savienojumi, teikumi. Pētījums var būt arī par valodas vēstures materiāliem, par kādu latviešu valodniecībā nozīmīgu personību u. c. Tematam nevajadzētu būt pārāk plašam (piemēram, „*Vārddarināšana internetā*”, „*Skolēnu valoda*”).

Izvēloties tematu valodniecībā, jādomā par materiāla ieguves avotiem. Materiāla vākums biežāk ir literāra avota (grāmatu, brošūru, laikrakstu, žurnālu), vārdnīcu materiāla vai arhīva u. c. dokumentu ekscerpēšana, nepieciešamo faktu ievākšana no ziņu devējiem – literārās valodas, izlokšņu u. c. runātājiem, valodas materiāla datorizēta apstrāde, izmantojot programmētāju sastādītās programmas. Pētjamais valodnieciskais materiāls, kas iegūts ar avotu ekscerpēšanu vai ziņu devēju iztaujāšanu, parasti tiek noformēts kartotēkas veidā.

Pētījuma struktūra

Zinātniski pētniecisko darbu valodniecībā nevajadzētu strukturēt pēc principa – teorētiskā daļa un praktiskā daļa, jo teorētiskās atziņas un ekscerpētais materiāls kopā veido pētījuma pamatu.

Nozīmīgākie pētījuma struktūras pamatelementi ir ievads, pamatdaļa un secinājumi. **Ievadā** jānodrošina problēmas raksturojums, jāakcentē pētnieciskā darba mērķis un uzdevumi, temata norobežojums un precizējums, ja tas nepieciešams. Jāmin, kādas pētnieciskās metodes darbā izmantotas, īsi jāraksturo darba struktūra, kā arī izmantotās analīzes materiāls – tā apjoms, atlases avoti u. tml. Pētnieciskā darba **pamatdaļa** ietver temata analīzi un risinājumu nodaļās un apakšnodaļās. Pamatdaļā nepieciešams iekļaut teorētisko un praktisko pētījumu apskatu pētāmā temata sakarā – vai nu veidojot atsevišķu nodaļu, vai arī iestrādājot darba tekstā. Nodaļu un apakšnodaļu nosaukumiem precīzi jāatspoguļo to saturs. Katrai nodaļai jāatspoguļo kāds pētāmās problēmas aspekts, bet tai jābūt organiski saistītai ar citām darba nodaļām, t. i., katrai nākamajai nodaļai jābūt iepriekšējās loģiskam turpinājumam. Jāpanāk, lai visam darbam vītos cauri pamatdoma. **Secinājumu** daļā ietvertas darba izstrādes gaitā gūtās atziņas un problēmu risinājumi.

Strukturējot pētījumu, jādomā par loģisku aplūkojamā materiāla klasifikāciju. Nav pieļaujama tāda tipoloģija, kurā apakšgrupas veidotas, izmantojot dažādas pazīmes (piemēram, *vārdi pēc cilmes var būt aizgūti, frazeoloģismi, atvasināti, radušies no latviešu valodas un citi vai aplūkotie jaunatnes slāņi būs panki, repa kultūras pārstāvji, kā arī nekonkrēta slāņa jaunieši*). Diagrammas, anketas, grafikus utt. pētījumā nepieciešams iekļaut tikai tajā gadījumā, ja tie tieši atspoguļo pētījuma rezultātus un vajadzīgi nozīmīgāko secinājumu formulēšanai.

Pētījuma valoda

Pētnieciskā darba valodai ir jāatbilst zinātniskā stila prasībām. Tekstam ir jābūt bez ortogrāfijas, interpunkcijas un drukas kļūdām. Būtiska zinātniskā stila pazīme ir nozares terminoloģijas lietojums. Termini tekstā ir lietojami precīzi. Latviešu valodā ir publicēta „Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca” (2007), kurā ir ietverti nozīmīgākie valodniecības termini un to skaidrojums. Terminu izpratne būtu jāpamato ar jaunākiem terminu skaidrojumiem. Zinātniskā teksta izklāstam jābūt pēc iespējas bezpersoniskam. Teksta izklāstā izmanto ciešamo kārtu un 3. personu, kas ļauj neitralizēt teksta autora viedokli un paust to netieši.

Īpaša uzmanība pievēršama citātiem un atsaucēm. Zinātniskā darbā nedrīkst iekļaut cita autora rakstītus teksta fragmentus bez atsaucēm (tas attiecas gan uz teorētisko literatūru, gan dažādiem interneta materiāliem). Atsauces norāda ne tikai korektu attieksmi pret teorētiskās literatūras autoriem, tās liecina arī par skolēna teorētiskās literatūras studijām, dažādu jautājumu izpratni un interpretāciju. Nevajadzētu krist arī otrā galējībā – pētnieciskajā darbā dot tikai garu citātu virknes, savu tekstu neveidojot gandrīz nemaz. Zinātniskā darbā nevajadzētu izmantot pārcitējumus, t. i., citātus, kas izmantoti citos pētījumos – šādos gadījumos jāsameklē teksta oriģināls.

Zinātniskā darbā literatūras saraksts un tā noformējums nav mazāk nozīmīgs kā autora ideju izklāsts, jo norāda gan uz pētījumu pārzināšanu konkrētajā nozarē, gan apliecina autora teorētisko un praktisko ievirzi. Nav ieteicams aprobežoties ar internetā publicētiem materiāliem.

Papildinformācija par zinātnisko darbu izstrādes principiem atrodama vairākos rakstos:

1. Baltiņš M. Zinātniskā raksta struktūrelementi. *Konferences „Zinātnes valoda” materiāli*. Rīga : Valsts valodas komisija, 2003, 5.–11. lpp.
2. Lokmane I., Kalnača A. Studentu pētnieciskie darbi un zinātniskais stils. *Valodas kvalitāte : Valsts valodas komisijas raksti. 2. sēj.* Rīga : Valsts valodas komisija, 2006, 69.–76. lpp.
3. Paegle Dz. Ievada struktūra diplomdarbos. *Valodas kvalitāte : Valsts valodas komisijas raksti. 2. sēj.* Rīga : Valsts valodas komisija, 2006, 99.–106. lpp.